

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Голова приймальної комісії
ректор ХГУ «НУА»

К. В. Астахова

« 26 » вересня 2016 р.

«ПОГОДЖЕНО»

Проректор з
навчально-методичної роботи

В. В. Ільченко

« 20 » вересня 2016 р.

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
З «МЕТОДОЛОГІЇ СОЦІОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ»
ЩОДО ВСТУПУ ДО АСПРАНТУРИ
ДЛЯ НАВЧАННЯ ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ
054 «Соціологія»

Укладачі:

проф. Батаєва К.В.

доц. Нечітайло І.С.

доц. Бірченко О.В.

доц. Зверко Т.В.

доц. Удовицька Т.А.

Затверджено на засіданні
кафедри соціології
Протокол № 4 від 03.10.2016 р.

Харків
2016

Теоретико-методологічні засади дослідження культури як соціального явища

Виникнення та історичний розвиток поняття «культура». Різні позиції з питання про предмет соціології культури. Підхід до соціології культури як специфічної версії загальносоціологічної теорії. «Соціологія культури» як методологічна альтернатива позитивістської соціології. Розуміння соціології культури як спеціальної соціологічної теорії, інтегративної галузі соціологічного значення.

Природа, функції та структура культури. Відмінності методологічних підходів до аналізу культури як складного соціального феномену. Об'єкт та предмет соціології культури. Співвідношення соціології культури та соціології науки, освіти. Одиниця аналізу соціокультурних процесів. Основні категорії та методи соціології культури.

Культура та свідомість. Культура як засіб ціннісного освоєння дійсності. Сполученість елементів культури, інформаційного, почуттєвого та вольового компонентів. Протиріччя та конфлікти у розвитку та функціонуванні культури.

Особливості культурного процесу у сферах суспільного життя, взаємодія соціальних та культурних процесів на різних рівнях соціальної організації суспільства.

Субкультура. Її замкненість та відкритість, фактори змін. Освоєння та відчуження культурних цінностей у соціальному процесі. Зміщення зразків, цінностей та норм у девіантній поведінці.

Соціокультурна модель соціалізації. Трансформація культури.

Культура та цивілізація. Культура та свобода суспільства. Діалог світових культурних систем. Етнокультура. Національні та регіональні особливості розвитку культури. Народна, масова, елітарна культура.

Культура та діяльність. Творчість як вища форма культурної діяльності. Генетика та культурні цінності і норми (дискусійні питання). Продуктивне та репродуктивне у творчому процесі. Різноманітність творчої діяльності. Свобода творчості як умова розвитку гуманістичної культури.

Інтелігенція та культура. Доля інтелігенції в нашій країні.

Література

1. Горностаева М. В. Искусство как социологическое явление (некоторые соврем. концепции в зап. социологии искусства) / М. В. Горностаева // Социол. исслед. – 2011. – № 4. – С. 84–90.
2. Запесоцкий А. С. Философия и социология культуры / Запесоцкий А. С. – М. : Наука, 2011. – 816 с.
3. Ильин А. Н. Массовая культура и субкультура: общее и особенное / А. Н. Ильин // Социол. исслед. – 2010. – № 2. – С. 69–75.
4. Манхейм К. Избранное: Социология культуры / Манхейм К. – М. : СПб. : Университетская книга, 2000. – 501 с.

5. Маршак А. Л. Культура: социологические смыслы и социальные реалии / Маршак А. Л. ; предисл. М. К. Горшкова. – М. : Академика, 2013. – 224 с.
6. Маршак А. Л. Становление и развитие социологии культуры в отечественной социологической науке / Маршак А. Л. // Социол. исслед. – 2014. – № 7. – С. 125–134.
7. Михайлова Л. И. Социология культуры / Л. И. Михайлова. – М. : Дашков и К., 2008. – 395 с.
8. Николаенко В. Л. Социология культуры: краткий словарь / Николаенко В. Л., Николвенко Л. Г. ; под науч. ред. Н. В. Туленкова. – Киев : ИПК ГСЗУ, 2011. – 577 с.
9. Петров А. В. Ценностные предпочтения молодежи: диагностика и тенденции изменений / А. В. Петров // Социол. исслед. – 2011. – № 2. – С. 83–90
10. Петрушин В. И. Конфликтующие культуры – что их создает и формирует? / В. И. Петрушин // Социол. исслед. – 2015. – № 2. – С. 139–145.
11. Согомонов А. Ю. Социология неочевидного. Культурный выбор и апории «высокой» современности / Согомонов А. Ю. – М. : Вариант ; ЦСПГИ, 2012. – 240 с.
12. Соціологія культури : навч. посіб. – Київ : Кондор, 2006. – 302 с.
13. Черныш Н. Основные понятия и положения социокультурного подхода и специфика их применения в социологии / Н. Черныш // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2012. – № 1. – С. 37–53.
14. Яницкий О. Н. Проблемы деградации культуры [Электронный ресурс] / Яницкий О. Н. // Социология и общество: глобальные вызовы и региональное развитие: Материалы IV Очередного Всероссийского социологического конгресса / РОС, ИС РАН, АН РБ, ИСППИ. – М. : РОС, 2012. – С. 995–1002. – Режим доступа: <http://www.isras.ru/files/File/congress2012/part4.pdf>.

Методологія дослідження науки як соціального інституту та соціального явища

Наука як предмет аналізу. Закономірності розвитку науки як особливого, складного та різноманітного соціального феномену та соціального інституту.

Історія виникнення соціології науки, її співвідношення з наукознавством та соціологією знання. Етапи розвитку та сучасний етап соціології науки. Функції соціології науки.

Соціологічна концепція науки Р. Мертона. Розвиток концепцій Мертона, Малкей, Мітроф про складний етос науки. Г. Кун про науку.

Соціально-економічні та теоретичні передумови розвитку науки. Диференціація та інтеграція науки у історичному розвитку. НТР та її соціальні наслідки.

Особливості організації фундаментальних та прикладних досліджень, дослідно-конструкторських розробок. Фінансування наукової діяльності. Маркетинг у галузі наукових досліджень. Основні напрямки державного

регулювання наукової та інноваційної політики.

Характеристика професійних груп працівників, які зайняті у науці та науковому обслуговуванні.

Соціальні та психологічні проблеми функціонування наукових колективів. Проблеми творчості та обдарованості в науці.

Література

1. Артюшина А. В. Социология науки и техники (STS): сетевой узел и трансформация лабораторной жизни / Артюшина А. В. // Социол. исслед. – 2012. – № 11. – С. 35–51.
2. Бабосов Е. М. Социология науки / Бабосов Е. М. – Мн. : Харвест, 2009. – 224 с.
3. Григорьев В. Е. Социология науки : учебник / Григорьев В. Е. – СПб., 2011.
4. Зубова Л. Г. Интеграция науки и образования в оценках научного сообщества (по результатам социологического исследования) / Зубова Л. Г., Аржаных Е. В. // Вестник общественного мнения: Данные. Анализ. Дискуссии. – 2007. – Т. 87. – № 1. – С. 62–69.
5. Дивисенко К. С. Когнитивная структура современной российской социологии по данным журнальных ссылок / Дивисенко К. С., Винер Б. Е. // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2012. – Т. 15. – № 4. – С. 144–166.
6. Клепко С. Ф. Наукова робота і управління знаннями : навч. посіб. / С. Ф. Клепко. – Полтава : ПОППО, 2005. – 207 с.
7. Кожанов А. А. Обращение с аргументом «неявного знания» внутри «когнитивной» социологии науки / А. А. Кожанов // Давыдовские чтения: исторические горизонты теоретической социологии : сб. науч. докладов симпозиума, 13–14 октября 2011 г. / под ред. И. Ф. Девятко, Н. К. Орловой. – М. : Институт социологии РАН, 2011. – 276 с.
8. Кожанов А. А. Концепт глобализация науки / А. А. Кожанов // Глобализация и социальные институты: социологический подход. – М. : Наука, 2010. – С. 28–38.
9. Кожанов А. А. Социология науки и научного знания : для направления 040100.62 «Социология» подготовки бакалавра / А. А. Кожанов. – М., 2013. – 15 с.
10. Лекторский В. А. Трансформации в эпистемологии: новая жизнь старых проблем / В. А. Лекторский // Эпистемология: перспективы развития. – М., 2012. – С. 5–50.
11. Мертон Р. "Социология науки" (обзор основных глав) [Электронный ресурс] / Мертон Р. – Режим доступа : <http://www.spc.uchicago.edu/ssr1/PRELIMS/Theory/thmisc2.html#MERT...>
12. Фурсов К. С. Интеллектуальные движения как объект социологического анализа / Фурсов К. С. // Социол. исслед. – 2009. – № 10. – С. 90–100.

Напрямки дослідження освіти як соціального інституту та процесу соціальної взаємодії

Об'єкт соціології освіти. Предмет соціології освіти. Різноманітні підходи до аналізу предмету соціології освіти. Місце соціології освіти у системі наукового знання, зв'язок з іншими науками (філософією, психологією, педагогікою та ін.). Структура соціології освіти. Основні категорії соціології освіти, їх взаємозв'язок. Сучасний етап розвитку соціології освіти. Закордонні дослідження з соціології освіти. Функції соціології освіти.

Різноманітність поняття «освіта». Взаємовідносини освіти з іншими процесами суспільного життя. Соціальні детермінанти освіти. Соціальні функції освіти.

Становлення та розвиток освіти як соціального інституту. Історія розвитку та становлення освіти в Україні. Динаміка структури освіти, основні принципи побудови. Інфраструктура освіти в Україні.

Залежність відтворення суспільного життя від ефективності функціонування системи освіти. Освіта як антикризовий фактор.

Вимоги НТР та криза освіти. Завдання кардинального реформування системи освіти. Шляхи вдосконалення системи освіти в Україні. Аналіз світових тенденцій в освіті.

Безперервна освіта як соціальна потреба.

Кадри системи освіти. Соціальний портрет учнів (за видами навчання).

Система освіти як фактор збереження та розвитку національної культури.

Методи вивчення ефективності освіти.

Методи вивчення групових відносин.

Методи вивчення мотивів навчальної діяльності.

Література

1. Глобальные проблемы человечества как фактор трансформации образовательных систем : монография / [авт. кол. : В. И. Астахова, В. В. Астахов, Е. В. Астахова и др. ; под общ. ред. В. И. Астаховой ; Нар. укр. акад. – Харьков : Изд-во НУА, 2008. – 396 с.
2. Городняк І. В. Соціологія освіти : навч. посібник / І. В. Городняк. – Львів : Новий світ – 2011. – 265 с.
3. Горшков М. К. Непрерывное образование в контексте модернизации / Горшков М. К., Ключарев Г. А. – М. : ИС РАН, ФГНУ ЦСИ, 2011. – 232 с.
4. Инновационный поиск продолжается... : из мирового опыта становления непрерывного образования : монография / под общ. ред. В. И. Астаховой. – Харьков : Изд-во НУА, 2012. – 240 с.
5. Константиновский Д. Л. Реальность образования. Социологическое исследование: от метафоры к интерпретации / Константиновский Д. Л., Вахштайн В. С., Куракин Д. Ю. – М. : ЦСП и М, 2013. – 224 с.
6. Курс лекций по социологии образования : учеб. пособие для студентов вузов / Нар. укр. акад. ; под общ. ред. В. И. Астаховой. – 3-е изд., перераб. и

доп.– Харків : Изд-во НУА, 2014. – 612 с.

7. Національна доктрина розвитку освіти : Затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002 // Освіта Укр. – 2002. – 23 квіт. (№ 33). – С. 4–6.
8. Соціологія освіти : навч. посіб. для студ. ВНЗ / за ред. І. М. Гавриленка. – Запоріжжя, 2009. – Кн. 2. – 287 с.
9. Соціологія освіти : навч. посіб. для студ. ВНЗ / за ред. О. Л. Скідіна, І. М. Гавриленка. – Кн. 1. – Київ, Запоріжжя, 2005. – 280 с.

Управління як соціальна діяльність та соціальна взаємодія

Соціологія управління як галузь соціологічного знання.

Зв'язок соціології управління з галузевими соціологічними теоріями та іншими науками.

Поняття системи управління. Поняття суб'єкта й об'єкта управління. Управління як функція, як структура, як інформаційний процес. Соціальні відносини як об'єкт соціального управління.

Мета і завдання управління.

Управління як особливий вид діяльності. Види управлінської діяльності. Соціальний аспект управління. Сфери соціального управління.

Особливості аналізу процесу управління на мікро- і макрорівнях.

Наукові школи в теорії і практиці управління. Сучасні теорії управління і підходи до аналізу процесу управління.

Поняття і сутність методів управління. Основні методи управління. Класифікація методів управління.

Поняття і сутність механізму управління, його структура.

Поняття і сутність процесу управління. Основні чинники, що впливають на процес управління на мікро- і макрорівнях.

Зміст процесу управління: методологічний, функціональний, економічний, організаційний, інформаційний. Властивості процесу управління: мінливість, сталість, послідовність.

Інформаційна сутність управління. Систематизація інформації, прийняття і програмування управлінських рішень.

Основні технології в процесі управління.

Поняття і сутність управлінського рішення. Структура і технологія підготовки управлінського рішення. Класифікація управлінських рішень. Етапи розробки і прийняття управлінського рішення. Оцінка ефективності управлінського рішення.

Управлінські відносини в системі соціальних відносин. Сутність і зміст, основні принципи управлінських відносин. Діалектика об'єктивного і суб'єктивного в управлінських відносинах.

Закони формування і регулювання управлінських відносин. Види управлінських відносин, їх зміст.

Поняття і характеристика управлінського циклу.

Соціальний контроль в управлінні. Вплив контролю на поведінку

працівників. Ефективність контролю в управлінні: основні параметри оцінки.

Соціальне прогнозування і планування в соціальному управлінні. Форми і методи соціального планування.

Ефективність управління: поняття, сутність. Основні умови ефективного управління. Шляхи і способи підвищення ефективності процесу управління. Соціологічні методи вивчення ефективності управління.

Управлінське консультування в організаціях: мета і завдання.

Трансформаційні процеси в суспільстві та їх вплив на зміст і організацію процесу управління. Нові підходи до організації процесу управління у сучасній Україні.

Інновації в системі управління: розробка, проблеми реалізації й аналізу ефективності. Вивчення і впровадження прогресивного досвіду в управлінські процеси: шляхи, методи, аналіз ефективності.

Література

1. Власова О. І. Соціальна психологія організацій та управління : Підручник / О. І. Власова, Ю. В. Никоненко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 398 с.
2. Горбухов В. А. Основы социального управления : учеб. пособ. / В. А. Горбухов. – М. : ФОРУМ, 2011. – 224 с.
3. Димитрова Л. М. Соціологія управління та організацій : навч. посіб. / Л. М. Димитрова. – К. : ІВЦ “Видавництво «Політехніка»”, ТОВ «Ліра-К», 2005. – 156 с.
4. Клементьев Д. С. Социология управления : учеб. пособ. / Д. С. Клементьев. – М. : Изд. МГУ, 2010. – 240 с.
5. Ксенофонтова Х. З. Социология управления : учеб. пособ. / Х. З. Ксенофонтова. – М. : КноРус, 2010. – 288 с.
6. Подольская Е.А. Управление социальными процессами : Учеб. пособие для студентов, обучающихся по специальности 7.040201 - Социология (заоч.-дистанц. форма обучения) / Е.А. Подольская. - Х. : Изд-во НУА, 2007.- 207 с.
7. Приймак В.М. Прийняття управлінських рішень : навч. посібник / В.М. Приймак. – К. : Атіка, 2008. – 240 с.
8. Решетникова К. В. Факторы формирования организационной структуры / К. В. Решетникова // Социол. исслед. – 2010. – № 7. – С. 108–115.
9. Рубцова М.В. Управляемость во взаимодействии субъектов: традиционные и новые практики / М.В. Рубцова // Социол. исслед. – 2011. – № 2. – С. 40-45.
10. Сурмін Ю.П. Соціологія управління : підручник / Ю. П. Сурмін, І.П. Бідзюра. – К.: Освіта України, 2012. – 688 с.
11. Тихонов А. В. От социологии менеджмента к социологии управления / А. В. Тихонов // Социол. исслед. – 2011. – № 2. – С. 46–53.
12. Тощенко Ж. Т. Социология управления : учебник / Ж. Т. Тощенко. – М. : Центр социального прогнозирования и маркетинга, 2011. – 300 с.
13. Хоронжий А. Г. Основы социального управления : Курс лекцій : Навчальний посібник. – Львів : Магнолія плюс, 2006. – 220 с.
14. Щербина В. В. Особенности проведения социологических исследований в

сфере социологии управления / Щербина В. В. // Тезаурус социологии / под ред. Ж. Т. Тощенко. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2013. – Кн. 2. Методология и методы социологических исследований: темат. слов.-справ. – С. 348–349.

Теоретико-методологічні основи соціологічного дослідження політики та політичних процесів

Соціологія політики як спеціальна соціологічна теорія. Предмет і об'єкт соціології політики. Система методів, категорії і закони соціології політики. Функції соціології політики як науки.

Політика як соціальний феномен, її походження та обумовленість цивілізаційними етапами історії людства. Соціальна природа і риси політики; взаємозв'язок політики з іншими галузями суспільного буття.

Сутність поняття влади. Основні трактування влади: теологічне, біхевіористичне, психологічне, структурно-функціональне, релятивістське. Сутність політичної влади, її специфіка.

Взаємодія права, влади, політики. Влада і мораль. Влада і культура. Влада і власність. Поняття суб'єкта політики. Первинні і вторинні суб'єкти політики. Людина і народ як головні суб'єкти політики. Політичні процеси як сукупність діяльності політичних суб'єктів.

Політичне лідерство як явище: особистісний, соціально-психологічний та соціально-політичний аспекти. Розвиток концепцій лідерства. Типологія лідерства за М. Вебером.

Поняття і сутність політичної системи. Функції політичної системи: визначення соціальних цілей; виявлення та узгодження політичних інтересів всіх верств суспільства; підтримання соціальної стабільності та цілісності; політико-правовий контроль за станом законності тощо. Типології політичних систем. Проблеми розбудови демократичної політичної системи в Україні.

Політичний режим – сутність, структура. Різноманіття політичних режимів у минулому та сучасності. Тоталітаризм, авторитаризм і демократія – головні різновиди сучасних політичних режимів; їх порівняльна характеристика.

Поняття і витоки політичного плюралізму. Політичний плюралізм як елемент політичної системи, компонент політичної культури.

Виникнення і сутність політичних партій. Основні ознаки, структура, функції партій. Типологія політичних партій за різними критеріями (соціальна база, організаційна структура, участь у політичній владі, ставлення до соціальної дійсності, ідеологічна орієнтація).

Партійні системи: багатопартійна, двопартійна, однопартійна. Становлення багатопартійної системи в Україні в 80-90-ті роки ХХ століття. Місце і роль політичних партій в Україні.

Сутність поняття «ідеологія»; її взаємозв'язок із політикою та правом.

Соціальна роль ідеології в суспільстві та державотворенні.

Сутність феномену політичного процесу; його характер і структура. Головні елементи та учасники політичного процесу.

Політичне рішення: сутність, засоби і методи підготовки й прийняття.

Політична культура як соціальний феномен та якісний елемент політичної системи: поняття, структура, функції. Типологія політичної культури за різними критеріями. Характеристика основних типів політичної культури. Поняття і зміст політичної субкультури.

Політична свідомість як відображення політичних відносин в суспільстві; структура політичної свідомості.

Література

1. Бурдьє П. Социология политики : пер. с фр. / Бурдьє П. ; сост., общ. ред. и предисл. Н. А. Шматко. – М. : Socio-Logos, 1993. – 336 с.
2. Гудков Л. Д. Политическая социология будет развиваться по мере расширения пространства политики / Гудков Л. Д. // Политическая наука. – 2011. – № 3. – С. 116–139.
3. Матвеев С. А. Политология / С. А. Матвеев, А. С. Буланенко. – Харьков : Одиссей, 2007. – 304 с.
4. Политическая социология : учеб. для вузов / под ред. Ж. Т. Тощенко. – М. : Юнити-Дана, 2012. – 496 с.
5. Политическая социология : учебник / под ред. В. Д. Виноградова и Н. А. Головина. – М. : РГ-Пресс, 2013. – 230 с.
6. Политическая социология : учебник / под ред. Ж. Т. Тощенко. – М. : Юрайт, 2012. – 624 с.
7. Политология : учебник / под ред. М. А. Василика. – М. : Гардарики, 2006. – 588 с.
8. Політологія: Академічний курс : підручник / М. І. Панов (керівн. авт. кол.), Л. М. Герасіна, В. С. Журавський та ін. – Київ : Ін Юре, 2006. – 520 с.
9. Розенфельд Ю. Н. Політологія : учеб. пособие / Ю. Н. Розенфельд ; Нар. укр. акад., [каф. истории Украины]. – Харьков : Изд-во НУА, 2008. – 436 с.
10. Сравнительная политика. Основные политические системы современного мира. / под общ. ред. В. С. Бакирова, Н. И. Сазонова и др. – Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2005. – 592 с.

Громадська думка як фактор розвитку суспільства та розгортання соціальних процесів: методологічні підґрунтя та напрямки дослідження

Соціологія громадської думки в ряду спеціальних соціологічних теорій.

Предмет, цілі, завдання, структура і функції соціології громадської думки.

Історія розвитку наукових досліджень проблем соціології громадської думки. Сучасний рівень розробленості соціології громадської думки: напрямки сучасних досліджень, основні дослідницькі центри.

Філософсько-соціологічний аналіз феномена громадської думки. Поняття, сутність громадської думки, її специфіка і рушійні сили. Громадська думка і суспільна свідомість. Специфіка наукової і повсякденної свідомості і їх зв'язок із феноменом громадської думки. Проблема адекватності відображення дійсності громадською думкою. Форми відображення дійсності (пряме і непряме). Основні особливості відображення реальності громадською думкою. Відмінність громадської думки від інших форм громадської свідомості. Громадська думка і настрої, громадська думка й оцінне судження.

Об'єкт і предмет громадської думки. Носії громадської думки. Типи громадської думки. Основні властивості громадської думки. Поширеність, стабільність, інтенсивність, компетентність, спрямованість громадської думки.

Структура громадської думки.

Загальні і специфічні умови функціонування громадської думки. Чинники зміни громадської думки. Соціальне самопочуття і громадська думка.

Соціальна зрілість громадської думки, її критерії.

Функції громадської думки.

Канали і форми вираження громадської думки.

Вплив громадської думки на процеси соціальних змін.

Чинники формування громадської думки. Основні соціальні інститути та їх роль у формуванні громадської думки.

Соціальні чинники функціонування громадської думки: загальна характеристика, види.

Використання громадської думки: мета, завдання, значення, зміст, функції.

Засоби і форми використання громадської думки.

Напрямки використання громадської думки: загальна характеристика.

Основні тенденції використання громадської думки.

Маніпуляції громадською думкою: сутність, форми, наслідки.

Література

1. Епархина О. В. Социология общественного мнения : учеб. для студ. учреждений высш. проф. образования / О. В. Епархина. – М. : Академия, 2013. – 240 с.
2. Кандричина И. Н. Социология общественного мнения: проблемное поле методологии [Электронный ресурс] / И. Н. Кандричина // Социология. – 2008. – № 3. – С. 12–16.
3. Короткова Л. Н. Социология общественного мнения : конспект лекций / Л. Н. Короткова. – СПб. : Изд-во В. А. Михайлова, 2000. – 32 с.
4. Лебедева-Несевря Н. А. Конспект лекции на тему «Социологическое изучение общественного мнения в системе научного знания» по курсу «Социологические проблемы изучения общественного мнения» / Н. А. Лебедева-Несевря. – Пермь : Приморский государственный университет, 2012. – 170 с.

5. Липпман У. Общественное мнение : пер. с англ. Т. В. Барчуновой / Липпман У. ; редакторы перевода К. А. Левинсон, К. В. Петренко. – М. : Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. – 384 с.
6. Общественное мнение: механизм формирования, функции, проблемы изучения // Социология / [под ред. В. Н. Лавриненко]. – М. : Юнити-Дана, 2002. – С. 286–314.
7. Оссовський В. Л. Соціологія громадської думки / В. Л. Оссовський. – Київ : Стило, 2005. – 186 с.

Особистість як суб'єкт соціальних процесів та соціального розвитку

Предмет соціології особистості. Взаємовідносини особистості і суспільства як соціологічна проблема.

Основні категорії і поняття соціології особистості. Поняття людина, індивід, особистість, індивідуальність, їх зміст і співвідношення.

Марксове розуміння сутності особистості. Особистість як елемент соціального життя, продукт і творець суспільних відносин і власного життя.

Особистість і соціальна група, особистість і соціальна спільність, особистість і суспільство.

Диспозиційна концепція регулювання соціальної поведінки особистості. Діяльнісно-ціннісний підхід до аналізу особистості.

Особистість як суб'єкт власної життєдіяльності, життєдіяльності соціальних груп і суспільства.

Потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, мотиви, соціальні настанови як елементи внутрішньої структури особистості.

Соціальна природа особистості. Роль праці, пізнання і спілкування в історичному становленні особистості.

Особистість й індивідуальність на різних етапах історичного розвитку.

Соціалізація як процес освоєння особистістю культури суспільства (цінностей і досвіду). Первинна і вторинна соціалізація. Соціальні інститути й агенти соціалізації. Навчальний, трудовий колектив, референтні групи як середовище і засіб соціалізації особистості. Виховання і самовиховання особистості. Соціальна зрілість як результат соціалізації індивіда. Основні механізми соціалізації індивіда. Адаптація, інтериорізація, ідентифікація. Персоналізація як процес розвитку індивідуальності.

Свідомість, самосвідомість і світогляд особистості.

Самореалізація особистості як об'єктивація її самосвідомості, особистісних змістів. Самореалізація творчої активності особистості як особистісна і соціальна проблема.

Соціальний статус і соціальні ролі як вираз складного зв'язку особистості і суспільства. Соціальна взаємодія і соціальні ролі особистості. Формальні і інтерналізовані ролі.

Спрямованість особистості як схильність до визначеного сприйняття умов

діяльності і до визначеної поведінки в цих умовах. Сутність і зміст спрямованості особистості.

Потреби, інтереси, ідеали і мотиви - соціально-психологічні утворення, які детермінують спрямованість діяльності, поведінки особистості. Спрямованість діяльності особистості - основа саморегуляції її поведінки. Життєві цілі, життєвий вибір і життєвий шлях особистості.

Поняття соціальної активності особистості. Критерії і показники соціальної активності особистості. Види (форми) соціальної активності особистості.

Соціальна зрілість як інтегральна характеристика соціальності особистості. Культура особистості як системна якість і вираз соціальної зрілості.

Структура культури особистості. Культуротворча роль особистості.

Історичні типи особистості. Етнічні типи особистості. Маргінальна особистість. Соціальні типи особистості в сучасному суспільстві: різноманіття підходів і критеріїв їх виділення і відновлення.

Соціальне самопочуття, соціальна затребуваність, рівень тривожності, життєвої задоволеності як показники соціально-психологічного стану особистості.

Література

1. Брегеда А. Ю. Особистість у системі соціальних зв'язків [Електронний ресурс] / А. Ю. Брегеда, А. П. Бовтрук, Г. В. Дворецька. Соціологія : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – 2012. – Режим доступу: <http://lection.com.ua/sociologia/npdsvd/osobistist-u-sistemi-sotsialnih-zv%E2%80%99yazkiv-navchalno-metodichniy-posibnik-dlya-samostiynogo-vivchennya-distsiplin>
2. Емішянц О. Б. Процесуальні аспекти функціонування особистості / О. Б. Емішянц // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки : зб. наук. пр. – Київ : Логос, 2012. – Вип. 13. – С. 137–142.
3. Подольська Є. А. Соціологія: 100 питань, 100 відповідей / Є. А. Подольська, Т. В. Подольська. – Київ : Інкос, 2009. – С. 288–342.
4. Тригуб І. І. Становлення соціології особистості як спеціальної соціологічної теорії / І. І. Тригуб // Педагогіка. – 2013. – № 2/21. – С. 166–174.
5. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб., Минск : Питер, 2006. – 607 с.
6. Шиповская Л. П. Человек и его потребности : учеб. пособие / Л. П. Шиповская. – М. : Альфа-М: Инфра-М, 2011. – 431 с.

Молодь як особлива соціальна група: методологія та методи соціологічного дослідження

Місце соціології молоді в системі соціологічного знання, її взаємозв'язок з іншими науками і галузевими соціологічними теоріями. Об'єкт і предмет досліджень соціології молоді. Історія становлення соціології молоді. Розробка молодіжних проблем у сучасній Україні: стан і перспективи.

Основні методологічні принципи і підходи у вивченні молоді як специфічної соціально-демографічної спільності.

Молодь як об'єкт і суб'єкт соціальних, економічних і політичних процесів. Специфіка молоді як соціально-демографічної групи суспільства: специфічні фізіологічні, психологічні, культурно-формуючі ознаки.

Основні принципи і підходи у визначенні вікових меж молоді.

Соціально-демографічний портрет молоді України 90-х рр.

Соціалізація як процес засвоєння молоддю соціального досвіду, цінностей, традицій, культури і стереотипів поведінки. Основні етапи соціалізації молоді. Зміна й засвоєння соціальних ролей молоддю на різних етапах соціалізації. Основні проблеми соціалізації молоді і шляхи їх вирішення.

Поняття економічного і професійного самовизначення молоді.

Соціально-економічні умови сучасного розвитку молоді. Характеристика соціально-економічного становища молоді в Україні. Підготовка молоді до праці: проблеми професійної орієнтації і професійної підготовки. Професійне становлення молоді: вибір місця роботи і проблеми трудової адаптації. Проблеми трудової і професійної мобільності молоді; становище молодих на ринку праці і можливості професійної кар'єри. Проблеми соціального самопочуття молоді.

Основні чинники, що впливають на ціннісні орієнтації молоді. Трансформаційні процеси в Україні та їх вплив на зміну ціннісних орієнтацій молоді в сфері освіти і професійної діяльності. Чинники, що впливають на духовне становлення молоді і формування її культурно-ціннісних орієнтацій.

Поняття «молодіжна субкультура», «молодіжне середовище». Основні типи і форми прояву молодіжної субкультури.

Молодь як вікова критична група: основні характеристики і критерії оцінки. Причини появи девіантної поведінки молодих людей і особливості її прояву. Соціальна напруга в молодіжному середовищі і методи її виміру; основні індикатори.

Поняття і сутність молодіжної політики як механізму узгодження інтересів молоді і суспільства. Цілі і завдання молодіжної політики. Основні напрямки і механізми розробки державної молодіжної політики.

Проблеми формування політичної культури, політичної свідомості і поведінки молоді. Особливості формування громадянської позиції молоді в сучасній Україні.

Тенденції розвитку молодіжного руху і діяльності молодіжних організацій у сучасній Україні.

Сучасний стан соціології молоді в Україні. Основні напрямки наукових

досліджень молодіжних проблем.

Література

1. Балакірева О. М. Молодь України: спосіб життя та ціннісні орієнтації / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар // Укр. соціум. – 2010. – № 4. – С. 201–231.
2. Богомаз Н. Ю. Соціологія молоді : навч. посіб. / Богомаз Н. Ю., Мачуліна І. І., Сорокіна Л. М. ; МОНУ. – Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2011.
3. Головатый Н. Ф. Социология молодежи / Н. Ф. Головатый. – Київ, 2006. – 304 с.
4. Ильинский И. Молодежь и молодежная политика. Философия. История. Теория / И. Ильинский. – М. : Голос , 2001. – 696 с.
5. Лукашевич М. П. Соціологія: загальний курс / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков, Ю. І. Яковенко. – Київ : Каравелла, 2008. – Розд. 13: Соціологія молоді. – С. 240–255.
6. Луков В. А. Теории молодежи: междисциплинарный анализ / Луков В. А. – М., 2012. – 528 с.
7. Підлісний М. М. Молодь як об'єкт соціологічного аналізу : монографія / М. М. Підлісний, В. І. Шубін. – Д. : ДДФА, 2011. – 270 с.
8. Социология молодежи : учеб. для студентов вузов / под ред. В. Н. Кузнецова. – М. : Гардарики, 2007. – 335 с.
9. Соціальні уявлення молоді: особливості та шляхи формування : кол. моногр. / [І. В. Жадан, Л. Н. Овдієнко, І. А. Дідук та ін. ; за ред. І. В. Жадан]. – Київ : Пед. думка, 2007. – 216 с.
10. Черниш Н. Й. Соціологія. Тема 9: Соціологія молоді / Н. Й. Черниш. – Київ : Знання, 2011. – С. 212–239.
11. Чупров В. И. Молодежь в обществе риска / В. И. Чупров, Ю. А. Зубок, К. Уильямс. – М. : Наука, 2003. – 231 с.
12. Чупров В. И. Социология молодежи : учебник / В. И. Чупров, Ю. А. Зубок ; Рос. акад. наук, Ин-т социал.-полит. исслед. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. – 335 с.
13. Ювенология в XXI веке: комплексное междисциплинарное знание о молодом поколении / под ред. Е. Г. Слущкого, В. В. Журавлева. – СПб. : ИД «Петрополис», 2007. – 215 с.

Теоретико-методологічні підґрунтя дослідження економіки як соціального інституту. Соціологічна інтерпретація економічних процесів

Місце економічної соціології в структурі соціологічного знання. Взаємозв'язок економічної соціології з іншими дисциплінами. Етапи розвитку економічної соціології. Сучасні розробки в галузі економічної соціології.

Основні категорії економічної соціології. Економічна поведінка як предмет економічної соціології.

Дослідницька, пояснювальна і прогностична функції економічної соціології.

Економічні інститути суспільства, їхні види й еволюція. Явні і латентні функції економічних інститутів.

Інститут власності та історичні форми його розвитку. Нормативно-регулятивна функція інституту власності. Форми власності. Власність як основні економічні відносини в системі економічних відносин. Власність в системі розподілу, обміну і споживання. Інститут обміну та його інтегруюча роль. Ринок як інститут економічного обміну і його еволюція. Структури й інститути ринку. Конкуренція як характеристика ринку. Інститут виробництва і його функції. Суть виробничих відносин. Організаційні структури сучасного господарювання: підприємство, бізнес. Економічні системи: критерії типологізації, порівняльний аналіз.

Економічна стратифікація сучасного суспільства і її характеристики. Основні критерії економічної стратифікації: розподіл праці, власність, прибуток, влада.

Економічна мобільність: причини, види, зміст. Інститути і механізми регуляції економічної мобільності. Професійна мобільність, її типи і види.

Економічна поведінка як різновид соціальної дії. Структура, суб'єкти, цілі, засоби і результат економічної дії. Соціологічне розуміння раціональності економічної поведінки. Її соціокультурна обумовленість. Зовнішні і внутрішні соціальні регулятори економічної поведінки.

Феномен економічної свідомості як основи економічної поведінки. Традиційні, рутинні й інноваційні компоненти економічної свідомості і поведінки та їх співвідношення. Ризик в структурі економічної поведінки.

Основи економічної мотивації. Мотиви й інтереси економічної діяльності. Форми примусу в економічній діяльності: позаекономічний, економічний, технологічний, ідеологічний примус.

Девіантна економічна поведінка, її прояви, види і класифікація. Соціально-економічні підстави економічної девіації в українському суспільстві. Особливості криміналізації «верхів» і «низів» суспільства. Корупція та її наслідки для соціально-економічного розвитку.

Основні види економічної поведінки, їх характеристика.

Природа і функції соціального обміну. Суб'єкти, об'єкти і предмет обмінної поведінки. Девіантні форми економічної поведінки, їх види і класифікація. Економічний обмін і його різновиди.

Споживання як вид соціально-економічної активності: основні теоретичні підходи. Місце сфери споживання в суспільстві. Типи споживачів. Процеси інституціоналізації споживання. Суб'єкти, об'єкти і предмет споживчої поведінки. Споживчі переваги і чинники споживчого вибору. Мода як соціальний регулятор споживчої поведінки.

Соціологічна характеристика споживачів як соціальної групи. Особливості мотивації споживчої поведінки різних вікових груп.

Споживчі моделі поведінки: елітарні, масові, споживчі моделі поведінки «середнього класу». Девіантні моделі споживчої поведінки.

Природа підприємницької діяльності. Підприємництво як функція: основні теоретичні підходи.

Підприємництво як психологічний тип. Мотивація підприємницької діяльності.

Ризик і невизначеність в структурі підприємницької поведінки.

Історичне і соціальне коріння підприємництва. Соціокультурні моделі підприємницької поведінки. Підприємницька культура як спосіб господарювання та етика ділових відносин.

Структурний підхід в аналізі підприємництва. Джерела формування соціальних груп підприємців.

Особливості становлення і розвитку підприємництва в Україні в сучасних умовах.

Культуроформуючі функції економіки. Базисні елементи сучасної економічної культури. Традиційні, рутинні й інноваційні моменти економічної культури.

Структура і функції професійної культури, типи і види професійної культури і субкультури.

Література

1. Анализ рынков в современной экономической социологии / Гос. ун-т Высш. шк. экономики. – М. : ГУ ВШЭ, 2008. – 423 с.
2. Добренков В. И. Фундаментальная социология : в 15 т. / В. И. Добренков, А. И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2007. – Т. 12 : Экономика и труд. – 1152 с.
3. Огаренко В. М. Економічна соціологія : навч. посібник / В. М. Огаренко, С. Л. Катаєв, Ж. Д. Малахова. – Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2010. – 157 с.
4. Пилипенко В. Вітчизняне підприємство: витоки, генеза, перспективи / Пилипенко В. // Українське суспільство. Двадцять років незалежності. Соціальний моніторинг. / за ред. В. Ворони, М. Шульги. – Київ : Інститут соціології НАН України ; Азбука, 2011. – Т. 1. Аналітичні матеріали. – 576 с.
5. Радаев В. В. Социология рынков: к формированию нового направления / В. В. Радаев. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – 325 с.
6. Радаев В. В. Экономическая социология : учеб. пособие для вузов / В. В. Радаев ; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М. : Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2005. – 603 с.
7. Силласте Г. Г. Экономическая социология : учеб. пособие для студентов / Г. Г. Силласте ; Финансовый ун-т при Правительстве Рос. Федерации. – М. : Альфа-М : ИНФРА-М, 2012. – 479 с.
8. Соціологічний вимір соціально-економічних процесів в Україні : [монографія] / О. М. Балакірева, В. А. Головенько, Р. Я. Левін та ін. ; за ред. О. М. Балакіревої. – Київ, 2009. – 319 с.
9. Шаститко А. Е. Модели человека в экономической теории : учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по эконом. специальностям / А. Е. Шаститко. – М. : ИНФРА-М, 2011. – 141 с.
10. Экономическая социология / под ред. Верховина В. И. – В 2-х т. – М. : Книжный дом „Университет”, 2009.

Теоретико-методологічні засади дослідження сім'ї як соціального інституту та малої соціальної групи

Соціологія сім'ї як спеціальна соціологічна теорія.

Макросоціологія і мікросоціологія сім'ї: особливості соціологічного аналізу. Специфіка соціологічного підходу до аналізу сім'ї як «посередника» між особистістю і суспільством. Завдання і функції соціології сім'ї.

Етапи розвитку соціології сім'ї.

Сім'я як специфічний соціальний феномен, що сполучає у собі риси соціального інституту і малої групи. Сім'я як соціальний інститут. Взаємодія сім'ї з іншими соціальними інститутами й організаціями. Сім'я як мала група в системі первинних і вторинних груп.

Стан сучасної сім'ї як соціального інституту (аналіз взаємодії сім'ї і суспільства) і як малої групи (аналіз внутрішньосімейних відносин).

Соціологічні підходи до аналізу сім'ї: функціональний, еволюційний, конфліктний, психологічний.

Соціально-економічні закономірності походження сім'ї.

Функції сім'ї. Соціальні (функції стосовно суспільства) й індивідуальні (функції стосовно індивіда) функції сім'ї.

Трансформація сімейних функцій на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Структура сім'ї. Типологія сім'ї.

Поняття репродуктивної поведінки сім'ї. Основні елементи репродуктивної поведінки.

Основні соціально-демографічні характеристики сім'ї. Поняття життєвого циклу сім'ї, стадії життєвого циклу сім'ї.

Форми прояву дестабілізації сімейних відносин: суперечності, напруженість, конфлікт. Чинники задоволеності і незадоволеності шлюбом. Нестабільність шлюбу. Причини і мотиви розлучень. Об'єктивні і суб'єктивні причини розлучень.

Сутність і основні принципи сімейної політики.

Література

1. Антонов А. И. Социология семьи / А. И. Антонов, В. М. Медков. – М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 2010. – 304 с.
2. Глазунов С. В. Соціологія сім'ї : навч. посіб. для вищ. закл. освіти / Глазунов С. В. – Д. : РВВДД, 2008. – 140 с.
3. Гурко Т. А. Институт семьи в постиндустриальных обществах / Гурко Т. А. // Ценности и смыслы. – 2011. – №4 (13).
4. Гурко Т. А. Теоретические подходы к изучению семьи / Гурко Т. А. – М. : Институт социологии РАН, 2013. – 176 с.
5. Левина А. А. Семья в системе ценностей современной молодежи: социологический аспект [Электронный ресурс] / А. А. Левина //

- Современные научные исследования и инновации. – 2013. – № 10. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2013/10/28016>.
6. Лукашевич М. П. Соціологія сім'ї : підручник / М. П. Лукашевич, Ф. Ф. Шандор. – Київ : Знання, 2013. – 223 с.
  7. Митрикас А. Семья как ценность: состояние и перспективы изменений ценностного выбора в странах Европы / А. Митрикас // Социол. исслед. – 2011. – № 5. – С. 3–10.
  8. Сім'я та сімейні цінності в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку : колективна моногр. / Ін-т демографії та соціальних досліджень НАНУ. – Київ : Основа-Принт, 2012 – 248 с.
  9. Соціально-педагогічна діяльність вищих навчальних закладів щодо формування сімейних цінностей у студентської молоді : навч.-метод. посіб. / О. А. Удод, О. А. Удалова, О. В. Кузнецова, Н. Д. Світайло ; за заг. ред. О. А. Удода. – Суми : СумДУ, 2014. – 198 с.
  10. Шевченко И. О. Ситуация после развода: отцы и дети / Шевченко И. О. // Социол. исслед. – 2015. – № 3. – С. 70–78.

Масові комунікації як об'єкт соціологічного аналізу

Місце соціології масової комунікації у системі соціологічного знання. Соціальна природа комунікації. Методологічні основи соціології масової комунікації. Поняття «комунікація», «спілкування», «масова комунікація», їх співвідношення. Основні характеристики масової комунікації. Сутність і функції масової комунікації.

Комунікація і суспільство: процеси, що сприяють зростанню значимості масової комунікації у сучасному світі. Основні ідеї та етапи формування соціології масової комунікації Основні напрямки досліджень теорії комунікації в західній і вітчизняній соціологічній науці.

Місце ЗМК в системі соціальних інститутів суспільства. Специфіка ЗМК як соціального інституту. Еволюція інституціоналізації ЗМК. ЗМК як стійка форма організації спільної діяльності людей на основі виробництва і розповсюдження інформації, трансляції знання, культури. Комунікативні особливості друку, радіо, телебачення. Сучасні зміни в системі засобів масової комунікації. Стратегії взаємодії ЗМК і аудиторії: комерційні та публічні моделі взаємодії. Взаємодія ЗМК з іншими інститутами. ЗМК і влада. Роль ЗМК у соціальних перетвореннях суспільства. ЗМІ як «четверта влада». Проблема свободи інформації в сучасному суспільстві. ЗМІ як фактор впливу на трансформаційні процеси в українському суспільстві.

Сучасний етап розвитку масової комунікації. Процеси медіа-глобалізації, демасовізації, конгломерації і конвергенції. Гіпертекст як нова форма комунікації в суспільстві. Гіпертекст як основа Всесвітньої павутини. Інтернет як новий засіб масової комунікації. Його особливості. Основні переваги та недоліки всесвітньої мережі в порівнянні з традиційними ЗМІ. Інтернет як інтегруючий стрижень глобальної інформаційно-комунікаційної системи.

Традиційні ЗМІ в кіберпросторі. Інтерактивність нових інформаційних каналів. Виникнення і розвиток мережевої комунікації. Соціальні наслідки мережевої комунікації.

Основні етапи розвитку соціологічного вивчення масової комунікації. Характеристика сучасної соціологічної практики дослідження ЗМК.

Найбільш поширені методи соціологічних досліджень ЗМК та їх особливостей. Дослідження медіа як механізму впливу на аудиторію. Медіа як можливе джерело насильства, фрустрації, агресивності. Еволюція концептуальних побудов про зміст соціальних ефектів масової комунікації. Особливості прояву конкретних ефектів мас-медіа в сучасному суспільстві. Концепції встановлення пунктів «порядку денного», «спіралі мовчання», інформаційного дефіциту, моделі залежності ефектів масової комунікації, «корисності та задоволення потреб». Можливості та обмеження кількісного та якісного аналізу медіа-контенту.

Література

1. Горошко Е. И. Информационно-коммуникативное общество в гендерном измерении : монография / Горошко Е. И. – Харьков : ФЛП Либуркина Л. М., 2009. – 816 с.
2. Гриффин Э. Коммуникация: теории и практики : пер. с англ. / Гриффин Э. – Харьков : Гуманитарный центр, Науменко А. А., 2015. – 688 с.
3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура : пер. с англ. / Кастельс М. – М. : ГУ ВШЭ, 2000.
4. Луман Н. Медиа коммуникации / Н. Луман. – М. : Логос, 2005. – 280 с.
5. Маклюен М. Понимание медиа: Внешние расширения человека : пер. с англ. / Маклюен М. – М. : Жуковский : КАНОН-Пресс-Ц, Кучково Поле, 2003.
6. Назаров М. М. Массовая коммуникация и общество: введение в теорию и исследования / Назаров М. М. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2010. – 360 с.
7. Романов А. А. Массовые коммуникации : учеб. пособ. для студентов вузов, обучающихся по специальностям «Реклама», «Маркетинг» / А. А. Романов, Г. А. Васильев. – М. : Вузовский учебник ; ИНФРА-М, 2010. – 235 с.
8. Сиберт Ф. Четыре теории прессы / Сиберт Ф., Шрамм У., Питерсон Т. – М. : Национальный институт прессы, ВАГРИУС, 1998. – 223 с.
9. Филатова О. Г. Социология массовой коммуникации : учеб. пособ. / О. Г. Филатова. – М. : Гардарики, 2006. – 303 с.
10. Черных А. И. Социология массовых коммуникаций : учеб. пособие / А. И. Черных ; Гос. ун-т – Высшая школа экономики. – М. : Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2008. – 451с.
11. Шарков Ф. И. Коммуникология: социология массовой коммуникации : учеб. пособие / Ф. И. Шарков. – М. : Дашков К, 2010. – 320 с.

Критерії оцінок вступного випробування з «Методології соціологічного пізнання»

“Відмінно” - оцінка, що виставляється за повну, глибоку, всебічну відповідь. Вступник демонструє глибокі знання теоретико-методологічних, історико-соціологічних наукових підходів та методів аналізу соціальних явищ та процесів, вільно володіє соціологічною термінологією. Володіючи навичками теоретичного та емпіричного аналізу соціальних проблем сучасності, він уміє обґрунтовувати та логічно викладати матеріал. Під час відповіді спирається на розробки соціологів з даної проблеми, критично осмислює їх ідеї та обґрунтовує власну позицію. Має навички проведення наукового дослідження, вміє здійснювати порівняльний аналіз та логічну аргументацію; орієнтується в сучасних змінах соціальної реальності; здатний аналізувати трансформаційні процеси у їх взаємообумовленості та взаємозв'язках.

“Добре” – оцінка відповіді вступника, який засвоїв основні теоретичні поняття і суть теоретико-методологічних, історико-соціологічних та методичних основ наукового соціологічного пізнання. В цілому він вміє співвідносити соціологічні концепції та застосувати їх на практиці. Під час відповіді він демонструє навички проведення теоретичного та емпіричного наукового аналізу реальності. Вступник досить обґрунтовано та логічно викладає матеріал, але не достатньо аргументовано, припускає несуттєві обмовки, не завжди заглиблюється у сутність. Він в цілому орієнтується у сучасних змінах у суспільстві, але не завжди виявляє детермінуючі зв'язки та взаємозалежності. Уміє захищати власну точку зору, проте недостатньо використовує напрацювання соціологів з цієї проблеми.

“Задовільно” – оцінка за відповідь вступника, який засвоїв основні теоретичні поняття, теоретико-методологічні, історико-соціологічні підходи, але окремі з них розуміє недостатньо глибоко, слабо, нечітко формулює основні ідеї, не охоплює всіх аспектів об'єкта. Він недостатньо вільно володіє теоретичними та прикладними аспектами наукової діяльності, порушує логіку у викладанні матеріалу, недостатньо повно і всебічно доповідає за змістом. Його знання мають досить поверхневий, нестійкий характер, власна позиція нечітка, наявні знання він слабо вміє застосовувати для виконання практичних завдань.

“Незадовільно” - оцінка, що виставляється в разі, коли вступник недостатньо засвоїв основні теоретичні поняття, теоретико-методологічні, історико-соціологічні аспекти соціологічного знання, не вміє розв'язати практичні завдання. У викладенні матеріалу практично відсутня логіка та аргументація. Вступник не володіє навичками теоретичного аналізу, не уміє порівнювати отримані соціологічні дані.